

Віталій Вікторович Жайворонок
(7.XI.1941–12.VIII.2019)

12 серпня 2019 року від нас пішов Віталій Вікторович Жайворонок, відомий український мовознавець, педагог, доктор філологічних наук, професор, невтомний працівник на ниві науки, добра, чуйна, прекрасна людина.

В. В. Жайворонок народився 7 листопада 1941 р. в селі Денисівка Оржицького району Полтавської області в селянській родині. Закінчивши 1957 р. Денисівську середню школу із золотою медаллю, юнак вступає до Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (тепер це Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова), де здобуває фах учителя української мови та літератури. Після закінчення 1963 р. педінституту В. В. Жайворонок протягом кількох років працював у школах Криму, Ленінграда (за місцем проживання дружини), де він викладав українську та російську мову і літературу. Потім він повертається до Києва, вступає до аспірантури рідного педагогічного інституту за спеціальністю «українська мова», де навчається під керівництвом відомого мовознавця та педагога Андрія Петровича Медушевського. Закінчивши 1969 р. аспірантуру, він успішно захистив кандидатську дисертацію з питань синтаксису української мови. 1990 року він захистив докторську дисертацію з перекладознавства (за спеціальностями «українська мова» і «російська мова»).

Із 1969 року В. В. Жайворонок починає працювати у відділі лексикології та лексикографії Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. З цим науково-дослідним інститутом Академії наук та зі створеним у жовтні 1991 р. також у системі Академії наук Інститутом української мови пов'язані основні віхи творчої біографії Віталія Вікторовича та основні його наукові здобутки.

В. В. Жайворонок став одним з провідних лексикографів України — автором і співавтором, редактором і співредактором, керівником авторських колективів низки знакових словникарських проєктів. Він брав активну участь у створенні фундаментального тлумачного «Словника української мови» в 11-ти томах (1970–1980 рр.): його перу належить близько 10 друк. арк. матеріалів на літеру П у VII томі та 17 друк. арк. на літери П, Р у VIII томі. Заслужену популярність серед користувачів здобув

однотомний «Російсько-український словник» (Київ, 2003 р.), створений за творчим задумом і під безпосереднім керівництвом В. В. Жайворонка, який розробив наукову концепцію словника і здійснив його відповідальне редагування. Пізніше, готуючи один з варіантів проспекту-інструкції нового видання «Російсько-українського словника» в 4-х томах, яке було здійснене в 2011–2014 рр., він зазначить, що на новому часовому зрізі якісний перекладний словник має відповідати рівневі розвитку мовознавчої науки і лексикографічної практики, а насамперед — якомога повніше відбивати стан розвитку двох лексичних систем — мови оригіналу і мови перекладу. При цьому важливо витримати курс не на штучне зближення двох мов з переважанням впливу однієї на іншу, а на рівноправне їхнє функціонування.

Почесне місце в науковому доробку В. В. Жайворонка посідає однотомний тлумачний «Словник української мови» (К., 2012 р.), який подає достатньо повну й різноаспектну характеристику українського слова — його написання, вимову, походження (для запозичених слів), словотворення, словозміну, семантичну структуру, стилістику, сполучуваність. Як відповідальний редактор та автор оновленої концепції Словника, Віталій Вікторович подбав також про значне розширення кола лексики й фразеології, пов'язаної з традиційним народним життям і дозвіллям — святами, обрядами, побутом, звичаями. Задля увиразнення символічного змісту таких мовних одиниць до ілюстративної частини Словника залучено багатий фольклорний матеріал. Об'єктом пильної уваги редактора був не лише осучаснений усебічний опис значень слів у Словнику, а й послідовно витлумачені стійкі сполучення слів і фразеологізми, що дало можливість розкрити надзвичайно багаті експресивні та образні можливості українського лексикону.

В. В. Жайворонко був також автором орфографічного словника-довідника «Велика чи мала літера?» (Київ, 2004 р.), співавтором і співредактором «Словника скорочень в українській мові» (Київ, 1988 р.), членом редколегії чинного й до сьогодні «Орфографічного словника української мови» (Київ, 2009 р.), одним із заступників головного редактора «Словника української мови» у 20-ти томах, перші десять томів якого вже побачили світ.

Широку панораму розвитку лексикографічної справи в Україні В. В. Жайворонко подав у нарисі «Лексикологія та лексикографія» в ювілейному виданні «Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні (1930–2005) : Матеріали до історії» (Київ, 2005).

В. В. Жайворонко розширив на сучасному етапі розвитку вітчизняного мовознавства розгортання етнолінгвістичних студій, зосередивши увагу навколо особливостей відбиття ментальності, історії, побуту і звичаїв українського народу в його мові. Такі дослідження з етнолінгвістики, як монографія «Українська етнолінгвістика : Нариси» (Київ, 2007 р.), словники «Знаки української етнокультури» (Київ, 2006 р.), «Антологія знаків української етнокультури» (Київ, 2018 р.), а також шкільні підручники з українознавства, співавтором яких він був, заслужено здобули велику популярність.

Віталій Вікторович Жайворонко зробив значний, вагомий внесок в українське мовознавство, створивши ґрунтовні, новаторські праці, які ввійшли до золотого фонду лінгвоукраїністики, передавши знання молодшим колегам і виховавши своїх наступників. Наша пам'ять про нього і глибока вдячність не матимуть часових меж.

Дата надходження до редакції — 20.08.2019

Дата затвердження редакцією — 22.08.2019